

COMUNICAREA ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREȘCOLAR

Profesor pentru învățământul preșcolar, Daniela Vlaicu
Grădinița cu pp. Dumbrava Minunată, Tulcea

Proiectarea întregii activități didactice din grădiniță se realizează după modelul integrării liniare. Învățământul preșcolar are o deosebită importanță în procesul dezvoltării cognitive și a personalității copilului, dezvoltare inclusă în relația joc-imitare-dezvoltare, relație ce stă la baza mijloacelor și procedeele folosite în actul didactic.

De-a lungul timpului au fost realizate mai multe clasificări și delimitări a metodelor în cadrul metodologiei didactice. Una dintre cele mai complexe și complete clasificări a fost realizată de Ioan Cerghit, pornind de la un criteriu de bază, și anume izvorul cunoașterii sau surse generatoare a învățării școlare (de exemplu experiența social istorică a omenirii, experiența individuală sau cea obținută din activitatea practică). Ioan Cerghit a făcut distincția între:

1. Metode de comunicare orală: - Expozitive (afirmative); - interogative (conversative sau dialogate); - metoda discuțiilor și a dezbaterilor; - problematizarea.
2. Metode de comunicare bazate pe limbajul intern: - Reflecția.
3. Metode de comunicare scrisă: - Lectura.
4. Metode de explorare a realității: - observația sistematică și independentă; - experimentul; - demonstrația; - metoda modelării.
5. Metode bazate pe acțiune: - Exercițiul; - studiul de caz; - învățarea prin joc, dramatizarea.
6. Metode de raționalizare a învățării și predării: - metoda activității cu fișele; - instruirea programată; - instruirea asistată de calculator.

Metodele didactice sunt multiple, iar ele trebuie cunoscute și valorificate în timpul actului didactic. Comunicarea a fost definită din perspectivă instrucțională de către Senel și Galle (1988) ca „asociere a elementelor cognitive și afective cu scopul de a transmite informații, a inspira credințe, a induce emoții sau evidenția comportamente printr-un proces alternant de relații între scris, vizual, nonverbal, vocal, auditiv, simbolic și comportamental”.

Comunicarea cu și fără cuvinte

- limbaj: - povestire, repovestire, utilizând limbajul verbal și non verbal;
 - redactarea în coduri variate (verbal, grafic, desen) a jurnalului grupei, calendarului zilei, revistei grupei;
 - joc de rol, mimă.
- educație plastică: - exprimarea prin desen, pictură, modelaj;
 - citirea după imagini;
 - ilustrarea povestirilor;
 - comentarea asupra muncii artistice a colegilor și argumentarea părerii exprimate;
- științe:
 - intuirea semnificației unor cuvinte noi din vocabularul științelor;
 - imitarea comportamentului animalelor și plantelor;
 - atribuirea de cuvinte semnificative, caracteristice pentru un fenomen, animal, obiect din mediul înconjurător;
 - ilustrarea prin limbaj nonverbal a unui fenomen al naturii și a stărilor sufletești pe care acesta le induce.
- matematică: - utilizarea cifrelor și figurilor geometrice pentru desen, comunicare;
 - semnificarea lingvistică a cifrelor și verbalizarea conținutului problemelor

- crearea de probleme în jurul unor exerciții;
- semnificarea codurilor vocabularului matematic (+,-.=);
- comunicarea în vederea găsirii soluțiilor.
- educație fizică: - exprimarea prin mișcare și dans;
 - indicarea ritmului cântecelor și poeziilor prin mișcare;
 - înțelegerea și achiziția elementelor de limbaj corporal:
 - redactarea literelor cu ajutorul propriului corp, ilustrarea prin limbaj corporal a unor cuvinte aparținând diverselor categorii gramaticale: verbe, adjective, substantive etc.
- educație pentru societate: - achiziția unei limbi străine;
 - cum vorbim în anumite situații;
 - cum ne facem noi prieteni;
 - când trimitem scrisori și felicitări.

Prin urmare, întreaga activitate didactică se învârtă în jurul polului-limbaj. În cadrul fenomenului limbaj distingem doi factori: limba și vorbirea.

- Limba este principalul mijloc de comunicare între membrii unei colectivități, ea este produsul social al facultății limbajului, pe care practica vorbirii o pune la dispoziția vorbitorilor ce aparțin aceleiași comunități lingvistice;
- Vorbirea este realizarea practică a limbii, activitatea concretă a vorbitorului; este un act individual de voință și inteligență la cre distingem:

a) combinațiile prin care subiectul vorbitor utilizează codul limbii pentru a-și exprima gândurile sale personale;

b) mecanismul psiho-fizic care-i permite să-și exteriorizeze aceste combinații.

În întregul proces instructiv-educativ din grădiniță și, îndeosebi prin activitățile de dezvoltare a limbajului, copilul își însușește în mod practic fonetica, sistemul gramatical, vocabularul. În școală el va învăța toate acestea după reguli științifice, iar achiziționarea de noi cuvinte și folosirea lor corectă va rămâne un obiect urmărit de-alungul întregii vieți.

Pentru ca activitatea didactică de educarea limbajului la preșcolari să fie încununată de succes, educatoarei îi revine sarcina deosebită și complexă de a stabili metodologia, strategia didactică și metodele cele mai eficiente în raport cu particularitățile individuale și de vârstă și cu teme de predare învățare propusă. Metodologia ajută cadrul didactic să-și aleagă căile cele mai adecvate în vederea valorificării potențialului copiilor și atingerii obiectivelor instructiv-educative, prevăzute în programul școlar pentru fiecare tip de activitate. Ea presupune creativitate și inspirație din partea cadrului didactic. Strategia didactică este expresia unității și interdependenței metodelor didactice, procedurilor, mijloacelor de învățământ și a modurilor de organizare a învățării (frontal, pe grupe sau individual). Cu alte cuvinte, strategia didactică este un concept complex care presupune îmbinarea armonioasă a metodelor, mijloacelor și formelor de organizare a învățării. Metoda este calea parcursă de educator pentru a le înlesni copiilor prezentarea și transmiterii unor cunoștințe și ajută copiii să le redescopere ca pe adevăruri noi, deși ele sunt deja parte integrantă a experienței umane.

Conversația este o metodă de comunicare orală, cea mai importantă și cea mai des întrebuințată, ce presupune un dialog între educator și educat. În același timp preșcolarii trebuie să posede un material perceptiv, pe baza căruia să se poată discuta. Prin folosirea conversației se urmărește consolidarea și verificarea cunoștinșelor transmise și formarea deprinderii de a exprima gândurile cu ajutorul cuvintelor, de a exprima acele cunoștințe despre care este vorba la un moment dat. Pentru obținerea performanței dorite educatoarea trebuie să adreseze întrebări întregii grupe, să dea răgaz de gândire iar pentru răspuns să fie solicitat un singur copil. În felul acesta sunt obișnuiți, folosind limbajul intern, să gândească asupra răspunsurilor. De asemenea, fiecare întrebare trebuie să fie formulată clar precis și scurt, în cât mai puține cuvinte. O astfel de formulare ajută copiilor să găsească răspunsul adecvat. Întrebări de genul „cum este floarea?”, „ce vezi în tablou?” sunt generale, nu

vizează un aspect concret, fapt care îi pune pe copii în imposibilitatea de a da un răspuns corect, satisfăcător. Ea poate fi utilizată în orice etapă a activității, iar participarea activă se realizează prin utilizarea unor întrebări variate (directe, în lanț, închise, deschise, cu variante de alegere sau parțial formulate), prin solicitarea unor răspunsuri sau prin comentarea răspunsurilor date. În același timp, cadrul didactic poate oferi diverși stimuli verbali, vizuali sau auditivi, care să solicite atât cunoștințe cât și opinii personale. Combinată cu alte metode interogative (dialogul, dezbateră, asaltul de idei, problematizarea) conversația incită elevii la o participare directă și activă.

Metoda conversației se folosește mai intens și cu rezultate deosebite începând cu grupa de 5-6 ani.. Este folosită nu numai în activitatea obligatorie de convorbire, ci și în cadrul celorlalte forme de activități obligatorii (liber-alese și activități de după-amiază), în măsura în care este necesară pentru a face legătura între ceea ce au învățat copiii mai înainte și tema nou propusă de educatoare. Metoda încercării și erorii constituie calea prin care preșcolarul este pus în situația de a învăța din consecințele comportamentului său.

Metoda problematizării îi pune pe copii în fața unor situații problemă ce vor trebui rezolvate . Această metodă este însoțită de explicații minuțioase și repetate și are o contribuție importantă în îmbogățirea și exersarea vocabularului, în dezvoltarea imaginației și creativității copiilor. Ea este folosită cu succes în jocuri didactice, în cadrul povestirilor cu început dat, unde li se cere copiilor să găsească sfârșitul logic al povestirii, în cadrul activității matematice de formulare orală a unor probleme de adunare, scădere.

Metoda descoperirii creează contextul însușirii de noi cuvinte (îmbogățirea vocabularului) prin diferite tehnici: - tehnica sintetică îl pune pe educat în situația ca din elementele date de educatoare sau cunoscute de el să realizeze sinteze noi, respectiv alte cuvinte, diverse propoziții.

Tehnica comparației presupune descoperirea unui nou cuvânt, a unor grupuri de cuvinte prin compararea unui obiect, fenomen cu altele din aceeași categorie, clasă, grupă sau clase diferite.

Metoda rolurilor este folosită cu precădere în jocurile de creație, jocurile de masă, dar și în jocurile didactice, dramatizări. Copiii puși în situația de a fi „mama”, „doctor”, „membru în juriu”, „conducător de joc” etc, acționează conform rolului, denumesc diferite acțiuni, poartă dialoguri adecvate folosind un vocabular adecvat. Copiii își asumă rolurile în funcție de experiența cognitivă, de baza materială pusă la dispoziție și în funcție de indicațiile pe care le dă educatoarea. De menționat că în timpul asumării diferitelor roluri copiii își pun în evidență inițiativa, creativitatea folosind un limbaj variat. Metoda rolurilor este îndrăgită de copii pentru că, prin ea se creează o stare de bună dispoziție, plăcere, veselie și îi transpune pe copii în situații reale sau imaginare.

Reflecția personală este inclusă de Ioan Cerghit în categoria metodelor de comunicare bazată pe limbajul intern. Ea presupune orintarea preșcolară către reflecția conștientă asupra evoluției lumii, a colectivității căreia îi aparține, încercând să găsească răspunsuri la întrebări fundamentale de tipul: „Cine suntem și de unde venim”, „Cum s-au format fructele”, „Ce s-ar întâmpla dacă...” . Aceasta metodă presupune o experiență cognitivă bogată a copiilor și o capacitate de exprimare orală dezvoltată.

Lectura explicativă îmbină comunicarea scrisă și comunicarea orală urmărind formarea unor deprinderi de înțelegere și interpretare a unui text epic sau liric, să descopere modul în care este comunicat mesajul și care este semnificația acestuia. Folosirea acestei metode contribuie la îmbogățirea vocabularului, la dezvoltarea creativității lingvistice a preșcolarilor. La preșcolari această metodă este folosită cu succes în activitățile de povestire, repovestire, povestire după imagini, memorizări etc.

Brainstorming-ul este cea mai utilizată metodă de stimulare a creativității preșcolarilor și este cunoscută și sub numele de „asalt de idei”. Este modalitatea complexă de a elabora în cadrul unui grup, în mod spontan și în flux continuu anumite idei, modele, soluții noi, originale, necesare rezolvării unor teme sau probleme teoretice sau practice. Este supranumită metoda evaluării amânate pentru că este reținută orice idee, se acceptă totul, nu se respinge nimic. Ceea ce contează este cantitatea, productivitatea creativă cât mai mare, de aceea se admit toate ideile oricât ar fi de trăznite sau

neobișnuite. Această metodă am folosit-o cu succes în activitățile de tipul „Cum numim povestea?”, „Ce putem face din?”, „Completează tabloul!”

Explicația este o metoda de comunicare orală, având noțiuni, fapte, caracteristici ale realității înconjurătoare. Cu toate că preșcolarul înțelege mai greu explicațiile cauzale, el poate accede la explicații care fac apel la experiența lui de viață. Explicația este frecvent întâlnită atât în cadrul activităților obligatorii ale procesului instructiv-educativ întrucât experiența cognitivă a preșcolarilor este încă restrânsă și atitudinea lor față de mediul înconjurător este abia în curs de formare. Drept pentru care este necesar ca, în permanență să li se dea explicații în legătură cu obiectele și fenomenele cu care vin în contact, să li se explice necesitatea de a avea un comportament și o atitudine corectă, civilizată față de acestea. Educatorea trebuie să folosească explicația cu îndemânare și numai în măsura în care este necesară, să întrebuințeze expresii și cuvinte adecvate și înțelese de copii. Acest lucru va duce la dezvoltarea spiritului de observație și formarea puterii de analiză, la îmbogățirea și precizarea reprezentărilor, la ordonarea și valorificarea experienței personale a copiilor etc. Explicația care însoțește prezentarea unui aspect concret este mai ușor de realizat de către educatoare și mai ușor înțeleasă de copii.

Pentru deplina reușită a actului educațional, pe lângă alegerea celor mai eficiente metode de comunicare, un rol deosebit îl are paraverbalul sau nonverbalul. Paraverbalul reprezintă modul concret în care „curge” vorbirea noastră. Aspectul paraverbal al discursului conține, ca elemente de bază, forța sau volumul, ritmul și fluența, înălțimea sau tonalitatea și modul de articulare a cuvintelor.

Cadrul didactic în calitate de manager al grupului, trebuie să respecte câteva reguli ale paraverbalului:

- volumul: trebuie să varieze de la un moment, etapă a activității la alta, să fie adaptat ambianței;
- ritmul să fie el variat pentru a sparge „monotonia”. Să se vorbească mai rar când se subliniază ideile principale, să crească la pasajele de tranziție și menținut la pasajele descriptive și la cele familiare grupului.
- tonalitatea trebuie să fie normală. Ridicarea tonului este recomandabilă pentru a sublinia ideile esențiale și pentru „calmarea” unei săli turbulente. În același timp efectul pozitiv asupra reușitei unei activități îl are nonverbalul. El se referă la modul în care privirea, corpul și gesturile noastre acompaniază discursul propriu-zis, întărind sau reducând efectele lui asupra grupei. Este de menționat faptul ca în timp ce aspectul verbal și cel paraverbal sunt predominant conștiente și deci controlabile, cel nonverbal este cu precădere inconștient, ceea ce face ca posibilitățile de a-l controla să fie foarte reduse dar nu inexistente.

Prin urmare, reușita actului educațional și instrucțional din grădiniță, indiferent de categoria de activitate, depinde de tactul, priceperea, ingeniozitatea, creativitatea educatoarei, în a alege cele mai variate modalități de combinare a componentelor comunicării: verbală, paraverbală și nonverbală.

Bibliografie -Curriculum pentru învățământul preșcolar, București /2008

-GH. Tomșa (coordonator) – Psihopedagogia prescolară și scolară, București, Ed. Coresi SA, 2005;

-MUNTEAN, ANA – Psihologia dezvoltării umane, Editura Polirom, Iasi, 2006.